

Med krigen som tema på spelscenen

Av Marte Heie Hallem

**– Tør du virkelig skrive om angiveri under krigen, sa ei dame til meg en gang.
– Selvsagt gjør jeg det, sa jeg. Som dokumentarisk forfatter er det mitt ansvar å dukke ned i historier som vi som samfunn har behov for å bearbeide. Teateret kan være et godt rom for bearbeidelse av kollektive traumer.**

Angiveri og medløperi under krigen er absolutt blant slike tema som vi som samfunn trenger å behandle. Mange nordmenn samarbeidet på et eller annet vis med tyskerne, og hvem som var helt og hvem som var skurk var ikke alltid like enkelt å avgjøre. Noen spilte på begge sider. Andre hjalp kanskje tyskerne å bygge veier og flyplasser, uten at de noen gang var medlem av NS eller sympatiserte med okkupantene av den grunn. Etterkrigstida var imidlertid svært opptatt av å definere hvem som var gode nordmenn og hvem som ikke var det, og det tror jeg har preget oss i stor grad som nasjon. Det bør selvsagt teateret fortelle om.

Fire forestillinger

Fra 2015 og fram til i dag har jeg skrevet fire helaftens forestillinger knyttet til andre verdenskrig i Trøndelag. Alle de fire produksjonene har tatt utgangspunkt i dokumentarisk stoff knyttet til krigen. Jeg har intervjuet mange titalls personer, både folk som selv opplevde krigen, men også mange etterkommere. Nesten samtlige av dem har vært sterkt preget av sine opplevelser. Mange av dem som var mest involvert i hendelsene, sov med pistol under puta lenge etter at krigen var over. De greide aldri slippe taket i angsten. Denne angsten har etterkommerne deres på mange måter arvet. Noen av dem vil for alt i verden ikke høre mer snakk om krigen. Andre er sterkt preget psykisk av erfaringene til dem før seg, mens atter andre har funnet en nysgjerrig iver i opplevelsene til sine forgjengere, og er blitt engasjerte historiefortellere som lever for å føre kunnskap videre til nye generasjoner.

Motstandsfolk i Trøndelag

Den første forestillingen jeg skrev het Flyktingelosen, ble satt opp på Stiklestad i 2015, og var basert på motstandsarbeid i Verdal. Den hadde fiktive karakterer som var skapt på bakgrunn av faktiske hendelser og personer knyttet til hjemmefronten. De tre andre forestillingene utgjør trilogien Operasjon Oleander, som spilles i Leksvik

*Line som Margrethe i Flyktingelosen.
Foto: Espen Storhaug*

på Fosen. Også denne trilogien er sterkt knyttet til motstandsarbeid, og tar for seg tema som grenselosing, angiveri og krigstraumer. De to første episodene har vært vist i 2018 og 2019, mens den siste har stått på vent siden covid-utbruddet. Den får nå urpremiere i september 2022.

Dokumentar og fiksjon

Operasjon Oleander er dokumentarisk teater som ligger svært tett opp til virkeligheten, og forteller også historier til mennesker som faktisk opplevde de hendelsene vi forteller om på scenen. De ulike scenene i trilogien er skrevet etter at jeg som manusforfatter har tilbragt hundrevis av timer på lesesaler, i ulike arkiv og i intervju med et bredt utvalg personer. I dette reseracharbeidet bruker jeg i stor grad min bakgrunn som dokumentarist og journalist. I forhold til de muntlige kildene, handler det om å etablere et tillitsforhold mellom dem og meg, men samtidig opprettholde en profesjonell distanse slik at de forstår at jeg er nødt til å gjøre et utvalg og en kunstnerisk bearbeidelse av fortellingene jeg formidler videre. Samme hvor dokumentarisk teateret er – det vil alltid være fiksjon. Når vi skriver dialog og går inn i hodene på karakterene, skaper vi en fortolkning av hendelsene, ikke virkeligheten slik den faktisk utspant seg.

Helga Haga med flere i Operasjon Oleander.

Åpenhet og kritikk

Som jeg nevnte i innledningen, har det vært mennesker som har vært overrasket over, og også skeptiske til, at jeg har valgt krigen som tema. Etterkommere etter både motstandsfolk og nazisympatisører har vært nervøse for om forestillingene ville komme til å skade dem på noe vis. Jeg har forsøkt å trygge dem og si at så lenge vi behandler temaene med respekt og har som mål at historiene skal skape mer åpenhet og større forståelse, vil den kunstneriske framstillingen kunne styrket oss som samfunn. Jeg har en sterk tro på at åpenhet og verdig, grundig omgang med historien kan styrke både de ulike familiene som har vært mest involvert, men også

styrke fellesskapet. Jeg har ikke mottatt hard kritikk fra noen familiemedlemmer i etterkant av forestillingene. Hverken etterkommere av motstandsmenn eller angivere har sett på forestillingene som skadelig for deres familier. Den største kritikken jeg har fått, har vært fra mennesker som føler jeg burde ha fortalt flere historier, og tatt med flere mennesker sine skjebner inn i manusene mine. Det skulle jeg gjerne gjort. Men som manusforfattere må vi selvsagt også ta valg knyttet til hva vi tror vil fungere på en scene og ikke, og hvor mange karakterer historiene har godt av at vi fletter inn.

Fremdeles aktuelt

For meg som både dokumentarist, manusforfatter og regissør har det vært svært givende å arbeide med andre verdenskrig som tema over en periode på snart åtte år. I jobben min leter jeg alltid etter historier som berører og påvirker oss som mennesker i dag, men som gjerne har grobunn i hendelser tilbake i tid. Det er få hendelser som fremdeles påvirker oss så mye som andre verdenskrig. Det skulle da også bare mangle at vi som arbeider med teater, film og bøker, interesserer oss for hva krigen gjorde med dem før oss, og dermed også for hva den gjør med oss som lever i dag.